Evoluția spionajului românesc după defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa (1978-1989)

Liviu Țăranu

Cea mai puternică lovitură primită de serviciile de informații românești în întreaga lor istorie s-a petrecut la jumătatea anului 1978, când însuși șeful adjunct al spionajului românesc[1], generalul Ion Mihai Pacepa a trecut în tabăra adversă. Aflat în misiune în RFG, la finele lunii iulie 1978, Ion Mihai Pacepa ia legătura cu reprezentanții CIA de la ambasada americană de la Bonn și solicită azil politic în Statele Unite, unde, ulterior, a fost cooptat în diverse operațiuni îndreptate împotriva fostului bloc sovietic, în cadrul comunității de informații americane[2]. Bilanțul „defectării" generalului Ion Mihai Pacepa a fost, după cum se vehicula în mediile neoficiale ale vremii, mai păgubos decât cutremurul de pământ din anul precedent. Evenimentul a stârnit un adevărat cutremur în structurile centrale ale statului, Departamentul de Informații Externe (DIE), Ministerul de Interne (MI), Ministerul de Externe și Ministerul Comerțului Exterior fiind cele mai afectate și totodată cele care au cunoscut serioase restructurări de personal. Acest act a avut o anumită contribuție la erodarea regimului Nicolae Ceaușescu care a sporit, în consecință, atribuțiile și personalul aparatului intern al Securității, instalând activiști de partid fideli în principalele funcții de conducere din stat, pentru a preveni un nou act de acest gen.

Fiind înștiințat de trădarea consilierului său, Nicolae Ceaușescu a făcut o criză de nervi, după cum susțin unele surse memorialistice, cerând ca „trădătorul să fie adus imediat acasă". Calea ordonată de liderul PCR era aceea a cererii de extrădare a lui Ion Mihai Pacepa adresată autorităților americane, care la rândul lor nu s-au grăbit deloc să dea un răspuns autorităților de la București. Atunci când acesta a venit, departe de a-i da satisfacție, s-a cerut părții române să refacă cererea în spiritul unui tratat de extrădare româno-american semnat în 1924. Realizând că un nou demers de acest gen nu ar fi avut în nici un fel vreo contribuție la soluționarea problemei, N. Ceaușescu a cerut să fie oprite demersurile în acest sens, solicitând însă autorităților americane printr-un emisar din

[1] Denumirile structurii care a gestionat spionajul românesc au fost diferite de la o perioadă la alta: în 1951 Serviciul Special de Informații s-a transformat în Direcția A – Informații Externe, între 1954-1963 a purtat numele de Direcția I-a, ca apoi în urma reorganizărilor din vara anului 1963 să fie înființată Direcția Generală de Informații Externe (DGIE), din 1972 și până în 1978 direcția devine Departamentul de Informații Externe (DIE), pentru ca după defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa și până în 1990 să poarte numele de Centrul de Informații Externe.

[2] Liviu Țăranu, *I.M. Pacepa, ultimele zile în DGIE*, în „Magazin Istoric", anul XLI, nr. 3(480), martie 2007, p. 15-20.

CPEx, trimis în SUA, ca diplomaţii români să nu fie prigoniţi şi denigraţi de către serviciile speciale americane. S-a pus astfel, în plan extern, surdină cazului Ion Mihai Pacepa.

În ţară însă, Nicolae Ceauşescu a ordonat o aspră anchetă care avea să conducă, între altele la decapitarea principalului serviciu de spionaj al României. Între măsurile preconizate şi realizate parţial s-au numărat: refacerea din temelii a DIE sub o nouă titulatură, trecerea în rezervă, scoaterea la pensie sau plasarea în alte unităţi ale MI a ofiţerilor care fuseseră subordonaţi şi colegi ai generalului Ion Mihai Pacepa, rechemarea în ţară a majorităţii ofiţerilor care lucrau sub acoperire diplomatică în Occident bănuiţi că erau cunoscuţi de către defector. Deşi numărul lor nu era atât de mare pe cât s-a acreditat, unii dintre ofiţerii ilegali plantaţi în exterior sub identităţi de împrumut şi care nu beneficiau de acoperire diplomatică au revenit în ţară, părăsind propriile familii şi renunţând la poziţiile obţinute în cadrul unor obiective de interes pentru spionajul românesc. Au fost aduşi în ţară chiar şi o parte din informatorii despre care se presupunea că sunt cunoscuţi de consilierul prezidenţial ajuns în SUA. Se duceau de râpă astfel eforturile unei direcţii, de-a lungul a două decenii, de a-şi forma oameni, a crea legende şi o agentură capabilă să ofere informaţii de valoare. Fuga lui Ion Mihai Pacepa era, fără îndoială, nu numai o lovitură dată cuplului prezidenţial, dar şi personalului care lucrase în DIE, cu influenţă asupra carierei dar şi a existenţei particulare a acestora. Toţi generalii din conducerea DIE au fost internaţi în „apartamentele" de la Rahova şi timp de cca două luni au încărcat sute de file cu propriile declaraţii. Din analiza acestora comisia de anchetă încerca să ofere un răspuns care era pe buzele tuturor, inclusiv ale familiei Ceauşescu: „Cum a fost posibil ca Pacepa să trădeze?"[3].

Pentru a cerceta condiţiile în care s-a produs actul „trădării" fostului secretar de stat la Interne, la mijlocul lunii august 1978 a fost creată o comisie formată din generalii Iulian Vlad şi Emil Macri şi doi colonei – Vasile Gheorghe şi Ion Moţ. Această comisie şi-a desfăşurat activitatea până în primăvara anului 1980 audiind peste 500 de ofiţeri de securitate care prin activitatea lor au avut tangenţă sau au activat în spionajul extern românesc între 1956-1978. În cele peste 2.500 de rapoarte, numărând mai bine de 10.000 de pagini, sunt prezentate, în amănunt, o serie de operaţiuni ale Securităţii, executate cu sau fără aprobarea organelor de partid. De asemenea, din declaraţiile celor audiaţi de comisie reiese faptul că I.M. Pacepa alături de Nicolae Doicaru, au fost cei care, timp de mai bine de un deceniu, au deturnat Securitatea de la obiectivele ei în plan extern – ceea ce nu este regretabil până la un punct – proliferând corupţia în rândul aparatului de securitate, al unor înalte oficialităţi de partid şi de stat, compromiţând o parte a diplomaţiei româneşti şi contribuind astfel la degradarea imaginii externe a României[4].

---

[3] Neagu Cosma, *Cum a fost posibil? Cârtiţa Pacepa*, Editura Paco, Bucureşti, f.a., p. 135-139.

[4] Liviu Ţăranu, *Un ministru de Externe controversat: Ştefan Andrei*, în „Cetatea Bihariei", seria a II-a, nr. 2/2007, p. 79-87.

Astăzi când avem acces la aceste documente, aflate în arhiva CNSAS, credem totuşi că nu trebuie să acceptăm în totalitate „adevărul" lor, multe din rapoartele şi declaraţiile date de ofiţerii anchetaţi fiind date sub imperiul fricii, al suspiciunii şi neîncrederii. Atmosfera în care au fost redactate cele mai multe din aceste documente, a fost una de teroare. Comisia de anchetă formată din ofiţeri cu experienţă avea menirea de a identifica, între altele, eventuale reţele de spionaj sau agenţi de legătură pe care generalul Ion Mihai Pacepa i-ar fi avut. Se credea în acel moment că e vorba de o conspiraţie generală, la care luaseră parte numeroşi ofiţeri superiori din fruntea spionajului românesc. De aceea declaraţiile şi rapoartele au fost făcute sub semnul neîncrederii, prin ameninţări şi prin diverse presiuni.

Trebuie luat în considerare că din toate rapoartele semnate de ofiţerii Securităţii au fost reţinute de comisie doar acelea care cuprindeau aspecte negative ale activităţii DIE, concretizate în abateri şi ilegalităţi. Declaraţiile care nu au făcut referire la acest gen de aspecte, au fost considerate ca fiind subiective şi au fost distruse[5]. O parte din cei anchetaţi neavând cunoştinţă despre aspecte negative din activitatea conducerii DIE, au căutat să satisfacă cererile comisiei de anchetă relatând fapte şi evenimente „auzite sau culese din bârfa colegilor", unele fiind chiar imaginare[6]. Toate acestea erau menite să explice întreg climatul abuziv şi corupt care a făcut posibilă defecţiunea generalului Ion Mihai Pacepa. Cauza fiind stabilită şi relevându-se că „trădătorul" nu a lăsat în urmă agentură sau nuclee informative, întreg dosarul a fost clasat, fără ca o bună parte din informaţiile cuprinse aici să mai fie verificate.

Au fost căutaţi vinovaţii, identificate cauzele care au condus la gestul lui Ion Mihai Pacepa şi se căutau soluţii pentru protejarea reţelei informative în exterior. În această idee, au fost cercetate sute de dosare de cadre şi de agenţi pentru a se vedea în ce măsură sunt vulnerabili sau loiali Securităţii. Tudor Postelnicu, cu acordul şi la indicaţia lui Nicolae Ceauşescu, a trecut la schimbarea cadrelor cu funcţii de răspundere din sistemul de spionaj şi contraspionaj care au avut legături sau au fost cunoscute de Ion Mihai Pacepa. În consecinţă, au fost retraşi cei mai mulţi dintre ofiţerii acoperiţi din ambasada României de la Washington, consulatele din New York, din Londra şi Paris, din Roma şi pe cei din RFG, din Japonia şi America Latină. Însuşi, ministrul de Interne, Teodor Coman[7], a fost destituit şi numit prim secretar la Vâlcea. Destituit şi din funcţia de ministru al Turismului, fostul şef al DIE, Nicolae Doicaru[8], a fost trimis director la un IAS în apropierea

[5] Ionel Gal, *Raţiune şi represiune în Ministerul de Interne. 1965-1989*, Iaşi, Editura Do-minoR, 2001-2002, vol. I, p. 201.

[6] *Ibidem*.

[7] Teodor Coman, prim-adjunct al ministrului de Interne (1974-1975), ministru de Interne (1975-1978).

[8] Nicolae Doicaru, secretar general (1963-1967) şi vicepreşedinte (1967-1972) al Consiliului Securităţii Statului; general locotenent (în 1971), şef al Direcţiei de Informaţii Externe şi prim-adjunct al ministrului de

Bucureştiului, iar generalul Grigore Răduică[9], ministru adjunct de Interne, a trecut într-o funcţie administrativă. La conducerea spionajului românesc, cu grad de ministru adjunct, a fost numit fostul secretar cu probleme de propagandă al Capitalei, Romus Dima. Generalul Eugen Luchian, un apropiat al lui Ion Mihai Pacepa, este arestat, judecat şi condamnat la 8 ani de închisoare pentru deţinere documente secrete[10]. Generalul Gheorghe Toader, prieten şi colaborator al lui Ion Mihai Pacepa, este retrogradat şi trimis director adjunct la Arhivele Statului, la serviciul de restaurare a documentelor[11]. Însă alţi doi generali, Gheorghe Manea şi Gheorghe Marcu[12], primul şef peste „ilegali", al doilea responsabil de comerţul cu saşi şi evrei, au rămas în structurile de comandă ale spionajului românesc.

Alte numeroase cadre, ofiţeri superiori, au fost trecute în rezervă cu suspiciunea de fi cunoscuţi şi demascaţi de Pacepa. Cei mai mulţi au trăit cu neîncrederea foştilor colegi, la care s-a adăugat urmărirea informativă. Partea cea mai dramatică a fost însă teama, teroarea ce s-a instalat în aparatul Securităţii, fenomen ce s-a extins şi în aparatul de partid. Primilor secretari li s-a luat dreptul de control asupra Securităţii, informările urmând să se facă doar pe verticală la DSS şi şefilor de direcţii. Orice acţiune deviantă de la ordine şi instrucţiuni era considerată „contrară liniei politice a partidului". Astfel domnea o atmosferă de tensiune şi neîncredere în tot aparatul DSS şi al Ministerului de Interne, în cadrele armatei şi ale demnitarilor[13].

Atât în lucrarea de referinţă pe acest subiect (cea a cărui autor este Mihai Pelin) cât şi o suită întreagă de lucrări memorialistice exagerează, în opinia noastră, impactul pe care l-a avut „trădarea" generalului Ion Mihai Pacepa, nu numai asupra regimului politic ci mai ales asupra spionajului românesc. Fără îndoială, pagubele au fost masive, mai ales prin divulgarea unor nume de ofiţeri şi a unei importante părţi a reţelei informative a acestora. Divulgarea metodelor de lucru folosite de către DIE (sistemele de legătură, de acoperire a ofiţerilor şi agenturii, metode de recrutare,

---

Interne (1972-1978), ministru al Turismului (7 martie-15 august 1978), trecut în rezervă la 20 octombrie 1978.

[9] Grigore Răduică, prim-adjunct al ministrului de Interne (1968-1974), adjunct al şefului Secţiei Gospodăriei de Partid a C.C. al P.C.R. (1974-1977).

[10] Eugen Luchian, şef de secţie pentru problemele M.A.I. şi M.Ap.N. în cadrul Secretariatului General al Consiliului de Miniştri (1958-1977), consilier de stat al preşedintelui Consiliul de Miniştri, Ion Gh. Maurer. Eugen Luchian a petrecut patru ani la Aiud, în celula în care fusese închis şi preotul Gheorghe Calciu Dumitreasa fiind eliberat în 1985, de Crăciun. S-a stins din viaţă în septembrie 2007.

[11] Ionel Gal, *op. cit.*, p. 149.

[12] Gheorghe Marcu este cel care s-a ocupat si de tranzacţiile cu vize de emigrare pentru cetăţeni români făcute la începutul anilor '60, în special cu Germania Federală şi Israel. Cf. www.badin.ro consultat la 24 aprilie 2008.

[13] *Ibidem*.

remunerare etc.) a constituit un impediment major în activitatea ulterioară a CIE. Au existat cazuri în care informatori bine cotaţi au refuzat să mai colaboreze, iar acţiuni economice, comerciale sau diplomatice aflate în desfăşurare în momentul defecţiunii au fost întrerupte sau anulate prin dispariţia unuia dintre parteneri.

Dar toate acestea nu au însemnat decesul spionajului românesc[14], care a fost comparat în urma acestei defecţiuni cu o navă avariată aflată în derivă, căreia, după încheierea cercetărilor, i-a fost stabilit un alt nucleu de conducere cu sarcini care erau în multe locuri similare celor din timpul duetului Nicolae Doicaru-Ion Mihai Pacepa. Cel care a preluat conducerea CIE, la finalizarea cercetărilor, în 1980, Nicolae Pleşiţă declară că daunele provocate spionajului românesc de N. Ceauşescu şi comisia de anchetă condusă de Tudor Postelnicu, erau mai mari decât defecţiunea lui Ion Mihai Pacepa. După cum spune acelaşi Nicolae Pleşiţă, el nu a făcut decât să oprească demolarea a ceea ce mai rămăsese din DIE, cerând ca ofiţerii care mai lucrau în spionaj să fie lăsaţi să-şi continue activitatea. „Nu mai aveam timp de aşteptat şi de verificat" îşi aminteşte Nicolae Pleşiţă, explicabil din moment ce, după 1979, România va intra într-un amplu declin atât pe plan intern cât şi extern, cauzat în bună măsură de acţiunile şi declaraţiile „conducătorului suprem"[15].

Aparatul CIE a fost redimensionat, au fost revizuite planurile de acţiune şi de căutare a informaţiilor în aşa fel încât s-a putut verifica cât a deconspirat Ion Mihai Pacepa[16]. Cel care a pus din nou pe linia de plutire spionajul românesc, Nicolae Pleşiţă, insistă, în pledoariile sale publice, că toate costurile acestui proces au fost „mult mai mici" decât au apreciat cei din comisia de anchetă sau decât susţin Mihai Pelin şi alţi autori care au scris despre evenimentul din vara anului 1978.

După cum reiese din parcursul instituţional al CIE în anii '80, impactul defecţiunii adjunctului DIE în iulie 1978, a fost treptat amortizat, misiunile şi obiectivele acestui organism rămânând însă aceleaşi până în 1989, cu schimbările de cadre care s-au dovedit necesare[17]. CIE ca

[14] Acţiunile de spionaj au fost continuate şi amplificate prin intermediul DIA, care ieşind de sub tutela DIE şi-a lărgit atribuţiile dar a obţinut şi aprobarea pentru mărirea numărului de posturi de ataşaţi militari. De notat că până atunci rivalitatea deosebită dintre cele două structuri nu dăduse naştere decât la incidente şi crease condiţiile restrângerii activităţii DIA. Vezi Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 139.

[15] *Ochii şi urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleşiţă. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999-ianuarie 2001*, Bucureşti, Editura Lumea, 2001, p. 21.

[16] Direcţia de Informaţii Externe a fost reorganizată, devenind Centrul de Informaţii Externe. Din UM 0920 indicativul ei s-a schimbat în UM 0544. După Mihai Pelin, activităţile spionajului românesc, sub noua firmă, au pornit cu un nucleu de 22 de oameni, despre care se ştia cu oarecare certitudine că nu erau deconspiraţi, restul aparatului reconstituindu-se la dimensiuni ceva mai modeste decât cele ale DIE care la începutul anului 1978 număra cca 2700 de oameni. Vezi Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. DIE (1955-1980)*, Bucureşti, 1997, p. 253.

[17] Mihai Pelin referindu-se la ce a urmat desfiinţării de facto a DIE şi apariţia CIE remarca: „Vechile năravuri ale instituţiei de pe strada Batiştei nu au fost abandonate, unul din principalele ei obiective

şi DIE au fost angrenate în rezolvarea unor probleme de competenţa altor ministere (încheieri de contracte economice, participarea la tranzacţii comerciale, procurarea de aparatură tehnică, alte bunuri sau valori); s-a ajuns, ca şi în anii ’70, la a se face o adevărată concurenţă ministerelor de resort.

În schimb, pentru regimul politic, îndeosebi pentru Nicolae Ceauşescu, acest eveniment nu a făcut decât să-i mărească neîncrederea în MI, în general, şi în Securitate, în particular. De altfel, o suită de alte evenimente, precum evaziunile din ţară petrecute pe calea aerului, au contribuit la trecerea unor sarcini de la MI la Ministerul Apărării Naţionale, liderul PCR manifestând o tot mai mare preferinţă pentru serviciile Armatei. Tensiunea şi suspiciunea între „conducerea superioară” şi cea mai mare parte a conducerii MI au crescut în intensitate după momentul iulie 1978, Nicolae Ceauşescu punând în fruntea acestui minister activişti cu state vechi, care se dovediseră loiali de-a lungul timpului, dar care nu aveau deloc experienţa muncii de informaţii sau a celei represive. De aici şi o anumită deprofesionalizare a cadrelor din toate structurile MI, ceea ce a însemnat, în parte, o revenire la unele metode brutale de represiune, precum cele din anii ’50.

Impactul defecţiunii generalului Ion Mihai Pacepa s-a reflectat în schimbarea forţată a cadrelor din conducerea DIE şi refacerea statelor de funcţiuni. Structura organizatorică a spionajului românesc, după reorganizarea din toamna anului 1978 şi până în decembrie 1989, a rămas însă, în linii mari, aceeaşi, cu menţiunea că în anii '80 au fost înfiinţate mai multe unităţi cu destinaţie economică.

În cadrul CIE a fost menţinută în mare parte schema organizatorică din vechea DIE, cu împărţirea pe divizii, direcţii şi compartimente. Având în vedere ca misiunile au rămas aceleaşi, atribuţiile acestor structuri erau similare celor din perioada de dinaintea defectării generalului Ion Mihai Pacepa. Astfel, întregul ansamblu al spionajului românesc era format din cinci unităţi, având următoarea configuraţie: UM 0544 – CIE, UM 0195 (Contrainformaţii CIE, avea în obiectiv controlul ambasadelor române din străinătate şi monitorizarea emigranţilor români), UM 0110 (Contrainformaţii CIE în ţările socialiste), UM 0525 (Cifru), UM 0107 (ICE Dunărea)[18].

Epoca „Pleşită”

La conducerea DIE/CIE s-au perindat după destituirea lui Nicolae Doicaru şi defecţiunea generalului Ion Mihai Pacepa, două personaje care nu aveau nimic în comun cu activitatea acestei unităţi: gen. lt. Alexandru Dănescu (martie 1978 - octombrie 1978) şi Romus Dima - secretar de stat la Ministerul de Interne şi şef al Centrului de Informaţii Externe - CIE, din cadrul DSS (15.10.1978

---

rămânând până în decembrie 1989 goana după valută. Manipulaţiile cu valută au reactivat iar corupţia şi lanţul trădărilor s-a perpetuat până pe ultima sută de metri a regimului comunist”, vezi *Ibidem*, p. 253.

[18] Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea. Constrângere şi dizidenţă în România anilor 1965-1989*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998, p. 345.

- 01.09.1980). Primul se ocupase până atunci în cadrul MI doar de sectorul administrativ şi unităţile de producţie, iar cel de-al doilea fusese activist, responsabil cu propaganda pe Capitală. Aşa că în momentul în care la cârma CIE a fost numit Nicolae Pleşiţă, ofiţer de carieră al Securităţii, e drept pe probleme interne, cadrele din spionajul românesc au răsuflat uşurate şi au sperat într-o conducere competentă şi responsabilă. Aşteptările au fost infirmate de realitate, contextul intern şi extern în care CIE era nevoit să-şi desfăşoare activitatea fiind tot mai potrivnic.

Directoratul lui Nicolae Pleşiţă - prim-adjunct al ministrului de interne şi şef al CIE, din cadrul DSS (01.09.1980 - 01.12.1984), corespunde unei perioade pline de „căderi" şi dezertări, nefaste pentru spionajul românesc. Acest lucru fost pus pe seama incompetenţei lui Nicolae Pleşiţă în materie de spionaj, ca şi pe stilul de conducere al acestuia bazat pe „cultivarea şefului", adică a lui Nicolae Ceauşescu. Este foarte adevărat însă că nu era Nicolae Pleşiţă cel care iniţiase şi încurajase cultul personalităţii în cadrul MI, fosta conducere a DIE având contribuţii notabile în acest sens. Faptul că spionajul românesc era subordonat direct lui Nicolae Ceauşescu explică într-o anumită măsură cele amintite. Şi totuşi, cel care era echivalent ca poziţie şi atribuţii, cam în aceeaşi perioadă dar pe alte meleaguri, Alexandre de Marenches, şeful spionajului francez, nu scăpa prilejul pentru a-i aminti preşedintelui său că nu putea „să servească şi să placă în acelaşi timp"[19].

Meritul principal al lui Nicolae Pleşiţă, aşa cum am arătat mai sus, a rămas cel al repunerii pe linia de plutire a spionajului românesc atât din punct de vedere instituţional cât şi din perspectiva asigurării cu personal calificat a CIE.

Minusurile activităţii sale nu sunt însă puţine. Necunoscător al vreunei limbi străine (handicap major în domeniu) şi adeptul unor metode violente de lucru ce aminteau în unele locuri pe cele folosite de capii Securităţii prin anii '50, Nicolae Pleşiţă a deteriorat în bună măsură imaginea externă nu numai instituţiei pe care o conducea ci şi pe cea a regimului de la Bucureşti.

Eşecurile CIE în „epoca Plesiţă" sunt numeroase. În noiembrie 1980, un cifror de la Ambasada României la Viena, Florian Rotaru, fuge cu o cantitate apreciabilă de documente secrete ale Ambasadei şi se refugiază în Germania Federală. Ulterior, acesta a fost predat CIA, cu documente cu tot. În martie 1981, un şef de poliţie austriac este arestat la Viena, pentru spionaj în favoarea CIE. În ianuarie 1983, un tribunal francez îl condamnă pe Traian Munteanu - tehnician expert în calculatoare - la doi ani de închisoare pentru spionaj. Şase luni mai târziu, Mihai Manole, de 37 de ani, cu cetăţenie franceză, este arestat de DST-ul francez şi acuzat de spionaj industrial la o firma de construcţii din Dieppe. În august 1983, trei diplomaţi români şi un funcţionar de la Ambasada Română de la Bruxelles sunt expulzaţi din Belgia, sub acuzaţia de spionaj contra NATO.

În martie 1984, cifrorul-şef de la Ambasada României la Bonn se predă autorităţilor vest-germane. Este vorba despre ofiţerul CIE Constantin Constantinescu care dezvăluie identitatea a

[19] C. Olteanu, *Un senior al serviciilor de informaţii se destăinuie*, în „Periscop", nr. 4, decembrie 2008, p. 47.

cinci diplomaţi români care îl ajutaseră pe „Carlos Şacalul” în câteva atentate organizate de acesta. Constantin Constantinescu a dezvăluit autorităţilor germane că Dan Mihoc (de 39 de ani, secretar 2 al Ambasadei României la Bonn) a organizat împreună cu „Carlos” atentate cu colete explozive, trimise lui Paul Goma, Şerban Orescu şi Nicolae Penescu. Despre Constantin Ciobanu (40 de ani, angajat al Ambasadei României la Bonn), acelaşi C. Constantinescu declara că pusese la cale mai multe atentate, printre altele şi cel contra lui Emil Georgescu, directorul secţiei române de la postul de radio „Europa Liberă”.

Ion Constantin, de 38 de ani, secretar 3 al Ambasadei României la Bonn era menţionat că ar fi participat la plasarea unei bombe la „Europa Liberă” fiind cel care a livrat lui „Carlos” respectivul exploziv[20]. Ioan Lupu (44 de ani, secretar 1 al Ambasadei României la Bonn, traducător oficial al lui N. Ceauşescu), era acuzat de participarea la răpirea şi apoi asasinarea unui emigrant român. Aceste dezvăluiri ale lui Constantin Constantinescu, precum şi alte informaţii ale BND-ului german, au determinat expulzarea celor cinci „diplomaţi” români din Germania Federală, având în vedere „imunitatea” conferită prin statutul lor diplomatic.

În luările sale de poziţie, după 1990, Nicolae Pleşiţă a tratat drept „idioţenii” acuzaţiile potrivit cărora, în februarie 1981, autorităţile de la Bucureşti ar fi ordonat şi finanţat atentatul cu bombă de la sediul din München al postului de radio „Europa Liberă”: „Este o idioţenie să crezi aşa ceva, în condiţiile în care eu aveam un buget anual de 1,5 milioane de dolari, în timp ce Europa Liberă primea de la americani 80 de milioane”.

Un alt caz care a făcut valuri în Occident pe marginea acţiunilor spionajului românesc a fost cel al ofiţerului ilegal Matei Pavel Haiducu. Acesta pare să fi fost fiul unui demnitar din MAI, prin anii '50, fiind recrutat încă de pe vremea duetului Nicolae Doicaru-Ion Mihai Pacepa şi pregătit să se infiltreze în unele obiective de interes din Franţa. Potrivit unor surse din presa românească (Andrei Bădin, „Jurnalul naţional”) M.P. Haiducu, cu sprijinul discret al CIE, trebuia să obţină cetăţenia franceză, urmând ca apoi să se stabilească în Africa de Sud, ca om de afaceri francez şi să treacă la acţiune, potrivit instrucţiunilor primite de la CIE.

La 13 ianuarie 1982, MP Haiducu primeşte ordin să-i lichideze la Paris pe Paul Goma şi Virgil Tănase. Pentru aceasta, MP Haiducu primeşte, din ţară, de la CIE, o „otravă”, care turnată în băutură ar fi provocat infarctul creând impresia unei morţi prin cauze naturale. Amintim că stabilit în Franţa, la Paris, pe 20 noiembrie 1977, Paul Goma continua să scrie şi să susţină interviuri la

[20] În prezent, distins cercetător al Institutului Naţional pentru Studierea Totalitarismului, Ion Constantin s-a retras din diplomaţie şi a intrat în sfera studiilor academice. A publicat mai multe volume şi studii care au ca subiect principal istoria Poloniei în secolul XX. În câteva discuţii avute cu domnia sa, pe tema sensibilă a acuzaţiilor de mai sus, a reieşit că totul este o fabulaţie. Ion Constantin în calitate de diplomat român, la început de carieră, nu putea şi nu a participat la asemenea acţiuni teroriste împotriva emigraţiei româneşti.

„Europa Liberă", „BBC" şi „Ici Paris" contra regimului Ceauşescu. Un al doilea scriitor exilat, care îl deranja cu comentariile sale pe N. Ceauşescu, era Virgil Tănase.

MP Haiducu se hotărăşte să defecteze, iar în 1984, după evenimente, scrie o carte intitulată *J'ai refuse de tuer* (*Am refuzat sa ucid*), apărută la editura Plon din Paris. În cartea sa, MP Haiducu dezvăluie că ordinul de asasinare a celor doi români exilaţi a venit de la Nicolae Pleşiţă şi nu de la N. Ceauşescu. În Franţa, se dezvăluie public faptul că MP Haiducu se predase DGSE-ului francez de la bun început şi că Goma şi Tănase fuseseră ascunşi de DGST şi DST pentru a li se salva viaţa. La scurt timp, MP Haiducu apare la televiziunea franceză şi declară că ambasadorul României la Paris, Dumitru Aninoiu şi ataşatul de presă, Ion Badea, sunt agenţi CIE.

Imaginea lui N. Ceauşescu este puternic şifonată, acesta apare deja în ochii opiniei publice internaţionale drept un „asasin de disidenţi", de tipul Todor Jivkov (afacerea Markov şi „umbrela bulgărească"). François Mitterand îşi anulează, în mod „justificat", vizita oficială planificată în România[21].

Afacerea „Haiducu" a fost „bomboana de pe coliva" profesională a generalului Nicolae Pleşiţă. La 29 noiembrie 1984, acesta este demis şi trimis la Şcoala de Securitate de la Grădiştea, unde rămâne până în decembrie 1989.

Aristotel Stamatoiu şi sfârşitul CIE

Născut la 6 octombrie 1929, în comuna Scoarţa, judeţul Gorj, Aristotel Stamatoiu îşi finalizează studiile liceale la Tg. Jiu (1949) după care urmează cursurile Facultăţii de Comerţ şi Cooperaţie din cadrul Institutului de Studii Economice şi Planificare din Bucureşti (1949-1952).

După absolvirea facultăţii este pentru foarte scurt timp planificator la Centrocoop, pentru ca apoi să fie încadrat ca ofiţer de securitate în cadrul Direcţiei de contrainformaţii economice (1953-1962); în anul 1959 devine membru de partid şi începe să urce în cariera militară: locţiitor şef serviciu (1962) şi şef serviciu (1963-1967) la Direcţia de Contraspionaj; din 1967 preia funcţia de adjunct al şefului Direcţiei a III-a (1967-1973) pentru ca apoi să devină şef al acestei structuri din cadrul Direcţiei Generale de Contraspionaj a MI (1973-1974). Devine locţiitor al şefului acestei mari direcţii (1974-1979) şi după ce este avansat la gradul de general-maior (21 august 1979) este numit director plin al Direcţiei a III-a Contraspionaj (1979-1982); la 23 august 1984 este avansat la gradul de general-locotenent fiind deja secretar de stat la MI şi adjunct al şefului CIE (1982-1984). La finele anului 1984 este numit şef al CIE şi adjunct al ministrului de Interne (30 nov. 1984-6 ian. 1990)[22].

---

[21] Paula Mihailov Chiciuc, *Ştefan Andrei – „În anii '80, Franţa a fost cel mai mare duşman al lui Ceauşescu!"*, în „Jurnalul Naţional", 24 ianuarie 2008.

[22] Florica Dobre (coord.), *Membrii CC al PCR. 1945-1989. Dicţionar*, Bucureşti, 2004, p. 541.

Din punct de vedere organizatoric, al personalului şi al atribuţiilor spionajul românesc sub conducerea generalului-locotenent Aristotel Stamatoiu era structurat pe următoarele unităţi:

UM 0544 – CIE

Comandant: general-locotenent Aristotel Stamatoiu

Adjunct: general-maior Ştefan Alexie

În CIE erau încadraţi 715 ofiţeri, 36 ofiţeri specialişti în comunicaţii şi tehnică operativă, 197 de subofiţeri şi 111 angajaţi civili.

Pe plan intern, CIE prin intermediul GOT-urilor (grupuri operative teritoriale) supraveghea legăturile românilor cu diaspora şi participa la acţiuni specifice (precum operaţiunea „Eterul", nume de cod sub care Securitatea acţiona împotriva postului de radio „Europa Liberă şi a ascultătorilor săi). Pe plan extern, CIE acţiona în aceleaşi direcţii ca şi fosta DIE prin cele trei divizii ale sale structurate astfel: *Europa şi URSS*, *SUA şi Canada*, *America de sud, Africa şi Asia*. Şeful ultimei divizii (Asia, Africa şi America de Sud), Gheorghe Dragomir, susţine că prin intermediul agenţilor acestei structuri a CIE, Nicolae Ceauşescu a aflat că i se pregătea debarcarea imediat după întâlnirea de la Malta din decembrie 1989. De asemenea, din aceeaşi sursă aflăm că CIE era bine ancorat din punct de vedere al surselor pe spaţiul Orientului Apropiat şi Mijlociu, îndeosebi prin intermediul celor care fuseseră la studii în România[23].

UM 0195

Unitatea de contrainformaţii a CIE

Comandant: general-maior Ioan Moţ

Şeful acestei unităţi este ridicat la gradul de general la 21 august 1979 după ce a făcut parte din comisia care a anchetat fuga generalului Ion Mihai Pacepa în SUA, apoi a fost numit la comanda unităţii de contraspionaj (supravegherea ambasadelor RSR din străinătate, prevenirea defectărilor din spionajul românesc).

În această unitate erau încadraţi 386 de ofiţeri, 5 ofiţeri specialişti în comunicaţii şi tehnică operativă, 42 de subofiţeri şi 18 angajaţi civili.

UM 0110 CIE

Comandant: general-maior Victor Neculicioiu

Adjunct: colonel Vasile Lupu

Unitatea 0110 înfiinţată în 1969 (fosta UM 0920/A) după invadarea Cehoslovaciei de către sovietici, se ocupa cu acţiuni de spionaj şi contraspionaj în ţările socialiste şi chiar pe spaţiul sovietic. Activitatea ei avea în vizor acţiunea serviciilor secrete sovietice pe teritoriul României prin ale căror agenturi Kremlinul supraveghea regimul politic de la Bucureşti. Conform declaraţiilor ultimului comandant al UM 0110, Victor Neculicioiu, după 1990, poziţia operaţională a KGB faţă

[23] Gheorghe Dragomir, *Recviem pentru spioni*, Editura România în lume, Bucureşti, 2008, p.294-305.

de România era „destul de clară" fiind socotită la fel de ostilă „ca orice alt stat occidental". Unitatea a fost organizată în patru direcții, două dintre ele se ocupau exclusiv de operațiunile KGB şi GRU în România, alta (cu acelaşi efectiv şi resurse ca primele două) era destinată combaterii operațiunilor spionajului maghiar şi iugoslav şi ultima se ocupa de celelalte servicii de informații din țările socialiste sau ale regimurilor pro-sovietice din Asia, Africa şi America Latină[24].

UM 0110 număra 264 de ofițeri, 8 ofițeri specialişti în comunicații şi tehnică operativă, 15 subofițeri şi 17 angajați civili.

UM 0525 Cifru

Comandant: general-maior Gheorghe Radu, fusese numit la conducerea acestei unități din 1984. Unitatea deținea rolul principal în cifrarea şi descifrarea comunicațiilor instituțiilor româneşti cu activitate în exterior.

În unitate erau încadrați 412 ofițeri, 15 ofițeri-ingineri, 32 subofițeri, 16 angajați civili[25].

Activitatea spionajului românesc în a doua parte a anilor '80 este tot mai mult influențată de conceptul potrivit căruia ofițerul de securitate este un „activist într-un domeniu special" (în accepțiunea conducătorului suprem), iar în pregătirea ofițerului de informații, componentele politico-ideologice şi militare dobândesc o pondere tot mai mare. De aici şi starea de spirit tot mai necorespunzătoare a cadrelor, existând nemulțumiri majore legate de lipsa totală a avansărilor în grad (aşa cum se obişnuia în fiecare an la 23 august). Imixtiunea instructorilor politici atât în actul de comandă cât şi în activitatea profesională dar şi încercările de influențare a comandanților în privința recompensării cadrelor au inflamat nemulțumirile din rândul angajaților CIE[26].

Operațiunile CIE nu s-au rezumat doar la funcțiile de informare, analiză şi prospectivă, ci au cuprins şi o serie de acțiuni de poliție politică îndreptate spre comunitățile române din Occident. Un accent semnificativ a fost pus pe propaganda (cultul personalității, publicarea lucrărilor cuplului prezidențial) în Occident. În contextul degradării situației interne a țării, CIE a fost implicat, ca şi în epoca Pleşiță, într-o serie de acțiuni cu caracter represiv împotriva unor grupări şi persoane din exil, ceea ce a compromis şi mai mult regimul comunist accentuând izolarea țării în plan extern.

Directoratul lui Aristotel Stamatoiu coincide cu o intensificare a operațiunilor unității AVS, „aport valutar special" condusă de colonelul Stelian Octavian Andronic, în legătură cu obținerea unor sume în valută din diferite intermedieri, bani care alimentau conturi secrete, deschise în țară la Banca Română de Comerț Exterior. Aceste conturi alimentate de AVS erau, după unele păreri,

[24] Ion Constantin, *Securitatea în revoluția română din decembrie 1989*, în „Periscop", nr. 4, decembrie 2008, p. 69. Autorul precizează că în 1989 sub 1% din personalul UM 0110 era destinat operațiunilor Stasi, deşi acest serviciu era implicat în ample acțiuni anti-româneşti. Cea mai mare parte a efectivului era orientat spre contracararea acțiunilor de spionaj ale sovieticilor şi maghiarilor care „aveau mereu prioritate".

[25] Marius Oprea, *Moştenitorii Securității*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2004, p. 53-56.

[26] Gheorghe Dragomir, *op. cit.,* p. 300.

destinate finanțării unor acțiuni externe, economice sau de altă natură ale Securității, precum plantarea unor „dizidenți" ai regimului sau a așa-ziselor „fantome", agenți cu o identitate fabricată. În realitate, acestea erau menite să alimenteze atât investițiile megalomane ale regimului dar şi să acopere cât mai mult din datoria externă a țării.

Datorită comandamentelor acelor vremuri, cresc în importanță cele două unități aflate sub umbrela CIE, care desfăşurau activități cu caracter exclusiv economic: Întreprinderea de Comerț Exterior „Dunărea", sub comanda colonelului Constantin Gavril şi Serviciul Independent pentru Comerț Exterior, codificat UM 0650, aflat sub comanda colonelului Ştefan Alexandru. Aşa cum precizam mai sus, în anul 1989, la ICE Dunărea lucrau 115 ofițeri, 10 subofițeri şi 12 civili. În cadrul Serviciului Independent pentru Comerț Exterior lucrau 41 de ofițeri, 2 subofițeri şi 2 civili. Sarcinile acestor unități erau de a controla întreprinderile de comerț exterior ale României şi chiar de a fi parte în negocierea contractelor acestora cu terții. Cadrele CIE sau UM 0544 participau ocazional la asemenea operațiuni. Cea mai mare parte a ofițerilor angrenați în „acțiuni valutare speciale" au lucrat sub acoperiri comerciale în Occident, gestionând unele dintre afacerile externe ale regimului comunist[27].

Componenta economică (şi îndeosebi comercială) nu numai a CIE dar şi a întregii Securități este tot mai mult întărită, instituția implicându-se activ în acțiuni comerciale şi de producție prin copierea şi adaptarea de tehnologii sau prin producția de „tehnică specială" specifică serviciilor secrete. Pe aceasta din urmă, Securitatea o utiliza pentru nevoile proprii dar o şi comercializa cu succes în cadrul blocului socialist sau țărilor din Asia şi Africa.

Apoi, era controlată cea mai mare parte din comerțul exterior al României – de la vânzarea peste hotare a textilelor până la exportul de cherestea, oțel sau ciment. Solicitările de „răscumpărări" pentru saşii şi evreii, care doreau să emigreze, au rămas subiectul unei alte afaceri (al cărei debut se află în anii 50) pentru care se puseseră la punct formulare tipizate, prin care se stabilea valoarea fiecărui doritor de viză de emigrare în funcție de studii, vârstă şi stare de sănătate.

Despre amploarea acestor activități, în primăvara anului 1990, Iulian Vlad, fostul şef al DSS, mărturisea cu amărăciune: „Multe prejudicii s-au adus muncii de securitate, prestigiului instituției şi chiar bunului renume al țării de către aşa-zisa activitate de aport valutar, pe care o realizau cu prioritate unitățile externe UM 0544 şi UM 0195, precum şi UM 0650 din Securitatea internă. În afară de faptul că sumele respective, de cele mai multe ori, reprezentau o câtime din prețul de vânzare a mărfurilor şi statul oricum le-ar fi încasat în condițiile unor negocieri corecte, ofițerii de securitate trebuiau să intre în tot felul de combinații cu străinii, nu de puține ori compromițătoare, iar controlul activității lor şi al valutei nu era sigur. Tot atât de rău era şi faptul că unitățile respective fuseseră într-o bună măsură deturnate de la misiunile pentru care au fost create şi care

[27] www.badin.ro consultat la data de 27 octombrie 2008.

erau utile țării. Cu toate încercările pe care le-am făcut de a scoate din preocupările Securității această sarcină, sau măcar de o reduce substanțial, nu am reuşit. Dimpotrivă, [Tudor] Postelnicu a ridicat-o la rangul de atribuție prioritară, pentru îndeplinirea căreia trebuia să-şi aducă contribuția întregul aparat“[28].

În urma evenimentelor de la finele anului 1989, la 30 decembrie 1989, printr-o Hotărâre a Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN), noul organ al puterii de stat, Securitatea şi implicit CIE au fost dizolvate, iar structurile spionajului românesc au trecut temporar în subordinea Ministerului Apărării Naționale.

Prin Decretul CFSN nr. 111 din 8 februarie 1990 (dată la care se aniversează ziua Serviciului de Informații Externe), SIE a fost organizat ca structură administrativă autonomă abilitată să-şi desfăşoare activitatea în domeniul informațiilor externe.

Publicat în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom XI, 2008, pp. 282-294.

[28] Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a serviciilor de informații şi securitate ale regimului comunist din România. 1965-1989*, Bucureşti, Editura Elion, 2003, p. 243.